

УДК 81'243:[376.1-054.62:7.071.1(477)

**ПРО ДОВУЗІВСЬКУ ПІДГОТОВКУ
ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ХУДОЖНЬОГО
ПРОФІЛЮ НАВЧАННЯ У ВНЗ УКРАЇНИ**

Варава С.В., Груцяк В.І., канд. фіз.-мат. наук (Харків)

У статті проаналізовано проблеми, пов'язані з довузівською підготовкою іноземних студентів художнього профілю навчання у ВНЗ України, а також запропоновано можливі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: іноземні студенти, підготовчі факультети, художній профіль навчання, образотворче мистецтво, дизайн.

Варава С.В., Груцяк В.І. О довузовской подготовке иностранных студентов художественного профиля обучения в вузах Украины. В статье проанализированы проблемы, связанные с довузовской подготовкой иностранных студентов художественного профиля обучения в вузах Украины, а также предлагаются возможные пути их решения.

Ключевые слова: иностранные студенты, подготовительные факультеты, художественный профиль обучения, изобразительное искусство и дизайн.

Varava S.V, Grutsyak V.I. Training of Foreign Students Majoring in Fine Arts and Design at the Preparatory Departments of Higher Educational Establishments of Ukraine. The issues connected with training of foreign students who major in "Fine arts and design" at the preparatory departments of higher educational establishments of Ukraine are analyzed. The alternative ways of solving the above-mentioned problems are offered.

Key words: foreign students, preparatory departments, "Fine arts and design".

За радянських часів іноземці переважно здобували освіту за медичними та інженерними спеціальностями [1]. Останні два десятиріччя попит на інженерні спеціальності в Україні значно знизився, що пов'язано зі зменшенням відсотку населення, зайнятого у сфері виробництва. Одночасно серед молоді зріс інтерес до гуманітарних та економічних спеціальностей, що викликало значне збільшення кількості іноземних студентів, які здобувають освіту за гуманітарними напрямками. Так, наприклад, якщо у 80-х роках минулого століття на підготовчому факультеті Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна студенти, які навчалися за гуманітарними напрямками,

складали 5-8%, то на цей час вони складають понад 30%. Серед них значна частина – це студенти, майбутній фах яких пов'язаний з образотворчим мистецтвом. Проте їх довузівська підготовка в 90-х роках здійснювалась, у кращому випадку, за навчальним планом гуманітарного профілю, затвердженим Міністерством вищої і середньої спеціальної освіти СРСР у 1983 році. Цей навчальний план передбачав вивчення літератури, історії, географії та однієї спеціальної дисципліни обсягом 76 годин за вибором Вченої ради факультету.

В типові навчальні плани, що були затверджені Міністерством освіти і науки України у 1999 році [10], для студентів художнього профілю навчання також не було введено окремого навчального плану, тобто довузівська підготовка цієї категорії учнів передбачалась за навчальним планом гуманітарного профілю. Згідно до цього плану студенти повинні вивчати основи української та зарубіжної літератур (246 годин), історію України (240 годин), економічну та соціальну географію (180 годин), але під час подальшого навчання у художніх ВНЗ України ці дисципліни, окрім історії України, студенти не вивчають зовсім.

Типові навчальні плани дозволяють Вченим радам факультетів ВНЗ для спеціальностей, не зазначених у планах, визначати назви й обсяг дисциплін у межах 36 годин на тиждень. Таким чином, досить значна кількість студентів, у тому числі й художнього профілю підготовки, навчаються не за державним стандартом, а на розсуд ВНЗ, де вони проходять довузівську підготовку. Зазначимо, що, за нашими спостереженнями, більшість ВНЗ не враховують специфіку підготовки фахівців художнього профілю і навчають їх за типовим навчальним планом гуманітарного профілю.

На підготовчому відділенні для іноземних громадян Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за останнє десятиріччя накопичено значний досвід навчання студентів, які обрали своєю спеціальністю «Образотворче мистецтво» (6.020205), «Реставрація творів мистецтва» (6.020206), «Дизайн» (6.020207), «Архітектура» (6.060102). Враховуючи принципи наступності та міжпредметної координації в навчанні, на основі ретельного аналізу дисциплін, що вивчаються студентами на першому курсі ВНЗ художнього профілю, в ХНУ було розроблено навчальний план для майбутніх художників, дизайнерів, архітекторів та мистецтвознавців [7: 92].

№ з/п	Назва дисциплін	Розподіл по семестрам			Розподіл годин		
		Іспити	Заліки	Контрольні роботи (кільк.)	Всього	Всього сам. роб.	Всього ауд. занять
1.	Українська (російська) мова	1, 2	1, 2	1(7), 2(8)	1075	355	720
2.	Історія України	2	1, 2	1(2), 2(2)	225	75	150
3.	Образотворче мистецтво	2	1, 2	1(2), 2(2)	192	64	128
4.	Історія мистецтва	2	1, 2	1(2), 2(2)	174	58	116
5.	Вступ до спеціальності		1, 2	1(2), 2(3)	78	26	52
6.	Креслення		1, 2	1(5), 2(5)	93	31	62
7.	Навчальний рисунок		2	2(5)	102	34	68
8.	Інформатика		2	2(4)	51	17	34
9.	Російська (укр.) мова(факульт.)		2		51	17	34
10.	Фізичне виховання (факульт.)		2		81	27	54
	ВСЬОГО	7	16	49	2122	704	1418

Оскільки дисципліни, які введені для вивчення даною категорією студентів (“Образотворче мистецтво”, “Історія мистецтва”, аспект “Науковий стиль мовлення”, практичний курс рисунка), були новими для підготовчих факультетів, виникла необхідність створення навчальних програм цих дисциплін.

На наш погляд, під час розробки нових програм необхідно враховувати наступні особливості викладання дисциплін на підготовчих факультетах:

- спираючись на знання, отримані на батьківщині рідною мовою, тобто метою вивчення дисциплін на початковому етапі, в першу чергу, є не докладне ознайомлення з матеріалом дисципліни, а вивчення термінологічної лексики цієї дисципліни мовою навчання з метою оволодіння основами фахового мовлення;

- відповідність лексико-граматичного наповнення навчальних матеріалів дисциплін рівню володіння студентами фаховим мовленням і в цілому мовою навчання на кожному конкретному етапі (тобто міжпредметна координація “за горизонталлю”), а саме – навчальні тексти мають бути лаконічними, невеликими за обсягом та ґрунтуватися на граматичному матеріалі, знайомому студентам на даному етапі навчання;
- відповідність навчального матеріалу, який вивчається на підготовчому факультеті, матеріалу, який вивчається на першому курсі ВНЗ (міжпредметна координація “за вертикаллю”, або наступність у навчанні), тобто внаслідок вивчення дисципліни на підготовчому факультеті студенти мають бути готовими до навчання на першому курсі ВНЗ;
- визначення змістовних модулів дисципліни з метою формулювання основних комунікативних задач, які будуть вирішуватися в кожному модулі.

Розробка програм для довузівської підготовки іноземних студентів художнього напрямку навчання велася з урахуванням наведених вище особливостей викладання навчальних дисциплін на початковому етапі, а саме: у зв’язку з невеликим обсягом відведеного аудиторного часу і початковим рівнем володіння студентами мовою навчання основна увага повинна приділятися не вивченню саме дисциплін, а формуванню основ терміносистеми цих дисциплін мовою навчання зі спиранням на знання, отримані студентами на батьківщині рідною мовою, тобто основні теми програм мають носити не поглиблений, а оглядовий характер вивчення.

Коротко проаналізуємо програми нових навчальних дисциплін, які розроблено на підготовчому факультеті ХНУ імені В. Н. Каразіна для студентів, що навчаються за напрямком “Образотворче мистецтво і дизайн”.

Основною метою програми “Образотворче мистецтво”, затвердженої МОНУ [3], є ознайомлення студентів із найважливішими темами курсів “Основи рисунка” та “Основи живопису”, які вивчаються на першому курсі ВНЗ художнього профілю, й формування у студентів основ терміносистеми, необхідної їм для занять на першому курсі ВНЗ.

Програма складається з семи розділів і включає 25 лексичних тем. Вступна частина (розділ I) знайомить студентів із головними

видами образотворчого мистецтва, видами і способами створення рисунка, сюжетом і композицією рисунка, а також головними інструментами і матеріалами художника. Розділ II, який присвячено предмету зображення і його зовнішнім ознакам, містить інформацію про форму предметів, її особливості і різновиди, про пропорції, положення предмета у просторі, поворот і віддаленість, про освітленість і світлотінь. Розділ III, присвячений кольору, знайомить студентів із головними, похідними кольорами й кольорами третього ряду, а також із головними класифікаціями кольорів, способами поєднання різних кольорів і з колірним колом. Розділ IV присвячено основним графічним художньо-виразним засобам (тон, лінія, штрих). Розділ V дає загальне уявлення про способи зображення об'ємних предметів, про об'єм, простір, перспективу, лінії обрису. Розділ VI знайомить студентів з головними видами образотворчого мистецтва (архітектура, живопис, графіка, скульптура). Розділ VII, присвячений жанрам образотворчого мистецтва, містить інформацію про основні прості жанри образотворчого мистецтва (натюрморт, портрет, пейзаж, інтер'єр) і про деякі типи сюжетної картини (аніمالістичний, побутовий та історичний жанр).

Чіткий добір лексичних тем і лексичного мінімуму забезпечують універсальність курсу, тобто він буде корисним студентам різних факультетів художніх ВНЗ (спеціальності – живопис, графіка, дизайн, скульптура, архітектура та мистецтвознавство), тому що у своїй основі він містить базову терміносистему, необхідну для навчання на I курсі ВНЗ.

Курс “Образотворче мистецтво” пропонується вводити з 6-го тижня занять на підготовчому факультеті. На основі цієї програми створено навчальний посібник з образотворчого мистецтва для іноземних студентів підготовчих факультетів ВНЗ України [2].

Програма теоретичного курсу “Образотворче мистецтво” пов'язана з програмою практичного курсу “Навчальний рисунок” [9], який пропонується вводити до навчального процесу у другому семестрі. Мета і завдання практичного курсу рисунка: спираючись на уяву – об'ємно-просторовий досвід – створити фундамент аналізування та виконання за допомогою художньої графіки архітектонічної форми предмету, що допомагає займатись формоутворенням та створювати архітектурно-художній образ, вдосконалювати архітектурно-художню

графіку. Предмет вивчення – методи графічного формоутворення об'єктів навколишнього середовища: предмети побуту, геометричні форми, голова людини.

Спирання на лексику, яку студенти опанували під час вивчення курсу “Образотворче мистецтво”, допомагає засвоювати наступні теми: “Вступна лекція: матеріали, обладнання”, “Конструктивно-лінійний рисунок геометричних тіл (куб, призма)”, “Побудова зображення тримірних предметів на площині” (перспектива)”, “Конструктивно-тональний рисунок геометричних тіл (куб, призма)”, “Конструктивно-тональний рисунок тіл обертання (конус, циліндр, куля)”, “Конструктивно-лінійний рисунок побутових предметів, тональна обробка”, “Конструктивно-лінійний рисунок черепа людини”, “Тональний рисунок черепа людини”, “Конструктивно-лінійний рисунок голови Сократа (гіпс)”, “Конструктивно-тональний рисунок голови Сократа (гіпс)” та деякі інші.

Вивчення практичного курсу рисунка допомагає студентам не тільки удосконалювати навички, які вони придбали під час навчання на батьківщині (а саме: грамотно та досконало зробити конструктивну побудову рисунка, виразно знайти розміщення об'єкту на аркуші паперу, зі смаком та вмінням зробити світло-тональний об'єм), але і розширити терміносистему образотворчого мистецтва, яка формується одночасно на теоретичних заняттях з образотворчого мистецтва й практичного курсу рисунка.

Крім того, в ХНУ імені В. Н. Каразіна розроблено програму дисципліни “Історія мистецтва” [6] (студенти вивчають цю дисципліну, починаючи з 7 тижня навчання), метою якої є підготувати студентів-іноземців до вивчення курсів “Культурологія”, “Мистецтвознавство”, “Історія мистецтва” у вищих навчальних закладах художнього профілю. У зв'язку з цим зазначений курс має у загальних рисах охопити історію мистецтва Західної Європи від античності до сучасності з метою систематизації знань студентів з історії мистецтва, які вони отримали на батьківщині, уявлень про ідейно-стилістичні особливості кожного етапу тривалого історичного процесу, про характерні тенденції у творчості найбільш видатних майстрів [8: 3]. В той же час важливим, як і під час вивчення інших спеціальних дисциплін на підготовчому факультеті, є формування спеціальної терміносистеми, необхідної студентам для подальшого успішного

навчання у ВНЗ, у даному випадку йдеться про культурологічну та мистецтвознавчу термінологію.

Отже, програма традиційно містить наступні розділи: “Культура й мистецтво”, “Історичні періоди розвитку мистецтва”, “Мистецтво первісного світу”, “Мистецтво античності (Стародавня Греція та Стародавній Рим)”, “Мистецтво середньовіччя”, “Мистецтво Відродження”, “Мистецтво Західної Європи в XVII-XVIII ст.”, “Західноєвропейське мистецтво в XIX ст.”, “Мистецтво Західної Європи в XX ст.”, “Перспектива розвитку мистецтва в 21 ст.”.

Спираючись на лексичний матеріал, який студенти вивчають на заняттях з профільних дисциплін, програми яких були описані вище, була розроблена програма з наукового стилю мовлення для студентів підготовчих факультетів, які навчаються за напрямком “Образотворче мистецтво й дизайн”, і на її основі створено навчальний посібник з наукового стилю мовлення [4].

Програма містить деякі метатеми, які визначаються традиційно (поняття про об’єкт, визначення поняття; зв’язок та залежність явищ та об’єктів; склад, будова, структура; класифікація об’єктів, предметів, явищ; отримання; застосування, використання, призначення та інші), в рамках яких представлено граматико-синтаксичні конструкції, характерні для наукового стилю мовлення.

Лексичні теми пов’язані з профільними дисциплінами, які викладають на підготовчому факультеті та першому курсі ВНЗ художнього профілю, й поділені в посібнику на два курси: вступно-предметний і основний.

Вступно-предметний курс розроблено на ґрунті дисциплін “Образотворче мистецтво” й “Історія мистецтва”, які вивчають на підготовчих факультетах. Мета цього курсу – підготувати студентів до слухання зазначених дисциплін. Серед лексичних тем цього блоку – “Що таке мистецтво?”, “Що таке культура?”, “Матеріальна й духовна культура”, “Правила малювання”, “Композиція рисунка та її види”, “Контраст” та інші.

Тексти основного курсу насичені лексикою, яка є необхідною студентам для подальшого навчання за спеціальностями “Графіка”, “Живопис”, “Дизайн”, “Скульптура”, “Архітектура”, “Реставрація творів мистецтва”. У зв’язку з цим тексти присвячено основним видам і жанрам рисунка, процесу і способам створення рисунка;

знайомству з матеріалами та інструментами художника, основними художньо-виразними засобами, характеристиками предмета зображення; видами й жанрами графіки та живопису [5: 35].

Наведена організація довузівської підготовки іноземних студентів художнього профілю навчання дозволить підготувати їх до слухання і конспектування лекцій зі спеціальних предметів, читання підручників і літератури, ведення бесіди-діалогу за фахом, виступів на семінарських заняттях, написання реферати мовою навчання, тобто забезпечить успішну участь студентів у навчальному процесі на першому курсі ВНЗ. Запропоновані навчальний план та програми можуть стати основою для прийняття державного стандарту довузівської підготовки іноземних студентів художнього профілю навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белов В. А. Подготовка кадров для зарубежных стран в советских вузах / В. А. Белов. – М.: ЭКОН, 2000. – 183 с.
2. Варава С. В. Изобразительное искусство: учеб. пособие для иностр. студентов подготов. ф-тов, специальность – “Изобразительное искусство и дизайн” / С. В. Варава. – 3-е изд., доп. и исп. – Ч. I. – Харьков: Ойкумена, 2008. – 128 с.
3. Варава С. В. Програма дисципліни “Образотворче мистецтво” для студентів-іноземців підготовчих факультетів вищих навчальних закладів України: [Затверджено МОН України 7.07.2004] / С. В. Варава // Навчальні програми: (довузівська підготовка іноземних громадян). – Ч. 2. – К.: Політехника, 2005. – С. 152-163.
4. Варава С. В. Русский язык. Научный стиль: учеб. пособие для студентов-иностранцев подготов. ф-тов вузов: (гуманитарный профиль, специальность – “Изобразительное искусство и дизайн”) / С. В. Варава. – Харьков: ЭкоПерспектива, 2006. – 412 с.
5. Варава С. В. Специфика отбора лексического материала для обучения студентов-иностранцев гуманитарного профиля языку специальности на начальном этапе / С. В. Варава // Вісник Дніпропетр. ун-ту: Сер. “Мовознавство”. – Вип. 13. – Т. 2. – 2007. – № 4/2. – С. 28-36.
6. Грицюк В. Е. Программа дисциплины “История искусства” / В. Е. Грицюк – Харьков: ХНУ им. В.Н. Каразина, 2002. – 4 с. [рукопись].
7. Груцяк В. И. Об опыте работы Харьковского национального университета им. В.Н. Каразина по довузовской подготовке иностранных граждан по гуманитарным специальностям / В. И. Груцяк //

- Преподавание языков в вузе на современном этапе: Межпредметные связи: сб. науч. работ. – Вып. 6. – Харьков: Константа, 2002. – С. 88-92.
8. Ильина Т. В. История искусств. Западноевропейское искусство: учеб. пособие для студентов вузов / Т.В. Ильина. – М.: Высш. школа, 1983. – 317 с.
 9. Манохін В. П. Навчальний рисунок геометричних тіл та гіпсової голови: метод. вказівки до проведення практ. занять (для слухачів підгот. курсів) / В. П. Манохін, П. В. Мирончик. – Харків: ХНАМГ, 2008. – 38 с.
 10. Навчальні плани та програми (довузівська підготовка іноземних громадян) / [Відповід. ред. Б. А. Циганок]. – Ч. 1. – К.: Політехніка, 2003. – 56 с.